



להתודע

ולהגלות מחמדי התורה בכל דף בשי"ם

כתובות דף ה

בענין פנים חדשות בברכת חתנים

בכתובות דף ז': תנו רבנן מברכין ברכת חתנים בעשרה כל שבעה. אמר רב יהודה והוא שבאו פנים חדשות. וברך ח'. רב אשי איקלע לבי רב כהנא יומא קמא בריך כולהו, מכאן ואילך אי איכא פנים חדשות בריך כולהו, ואי לא, אפושטי שמחה בעלמא הוא, מברך שהשמחה במעונו ואשר ברא.

- א -

שני דרכים בגדר פנים חדשות לברכת חתנים

חתנים בנישואין אלו, מברכין בשבילו בשעת ברכת המזון כל שבעת הימים.

ובחי' הגר"ח על הש"ס (מהגרי"ז) מבאר דדעת הרמב"ם חלוקה לגמרי מדעת התוס' והרא"ש, דלדעת התוס' והרא"ש הכל תלוי בריבוי שמחה, ולכן סוברים דפנים חדשות צריך שיהא אדם שמרבין בשבילו, ומטעם זה הם סוברים דבשבת אין צריך פנים חדשות, כיון שהשבת עצמו גורם שמחה, וגם רגילין להוסיף מטעמים בשבת, אבל להרמב"ם דהטעם שצריך פנים חדשות הוא משום דצריך שיהא שם מי שעדיין לא שמע הברכות, אין צריך שיהא אדם שמרבין בשבילו, אלא דכל אדם שלא שמע הברכות נחשב לפנים חדשות. ומאידך גיסא, גם בשבת צריך פנים חדשות, כי הכל תלוי אם יש מי שעדיין לא שמע הברכות, ומה שיש בשבת תוספת שמחה אינו מעלה ומוריד לפטור מפנים חדשות.

להלכה, בשו"ע אהע"ז סי' ס"ב סעיף ז' כתב בתחילה כדעת הרמב"ם דפנים חדשות היינו מי שלא שמע עדיין ברכת חתנים אפילו בשעת נישואין, אבל אם היה בחופה ושמע ברכות חתנים אינו נקרא עוד בשם פנים חדשות. ושוב כתב דיש אומרים שאפילו אם היו בשעת החופה ושמעו הברכות, כל שלא אכל בנישואין אלו עד עכשיו, נחשב עדיין פנים חדשות. והמחבר מסיק שכן פשט המנהג.

ושם בסעיף ח' כתב דיש אומרים שאינם נקראים פנים חדשות אלא אם הם בני אדם שמרבים בשבילם. וכתב עוד דיש אומרים דסעודות שבת ויום טוב נחשב כפנים חדשות בסעודת הלילה ובשחרית, ושכן פשט המנהג.

והיינו, דבשני הסעיפים מביא המחבר דעת הרא"ש בשם 'יש אומרים' ו'שכן פשט המנהג', כי כפי האמור הן מה שצריך שיהיו בני אדם שמרבין בשבילם והן מה שבשבת אין צריך פנים חדשות הוא לפי ההנחה דפנים חדשות תלוי במי שעדיין לא אכל בנישואין אלו, ואינו תלוי אם שמע הברכות או לא.

ובבדק הבית שם מבואר דיש נפקותא בין הרמב"ם והרא"ש, דלדעת הרמב"ם דפנים חדשות היינו מי שלא שמע ברכות בשעת נישואין (דהיינו בחופה), דכיון שלא שמעו ז' ברכות בשעת נישואין, מברכין בשבילו ז' ברכות אחר ברכת המזון כשם שמברכין בשעת נישואין.

'חתן וכלה' הוא ביום הראשון בלבד, ובשאר הימים הוא רק זמן של אפושטי שמחה, שאפשר להרבות השמחה. כי לכן מצונו במועד קטן דף ט'. דאע"ג שאין נושאין נשים ברגל משום שאין מערבין שמחה בשמחה, נושאין נשים בערב הרגל אע"ג שיומשכו שבעת ימי המשתה בתוך הרגל, ואין בזה משום מערבין שמחה בשמחה, כי עיקר שם חתן וכלה הוא יום אחד. ויש להשוותו למה שאמרו

צריך פנים חדשות כדי שעל ידו יתוסף השמחה / צריך שיהא מי שלא שמע עדיין את הברכות בנישואין אלו / אם צריך דוקא מי שמרבין בשבילו / שבת ויום טוב אם נחשב כפנים חדשות / ליל החתונה אם צריך פנים חדשות

- ר"א, ש', תוספות, רמב"ם, חי' הגר"ח, בדק הבית -

א. בטעם הדבר דבשבעת ימי המשתה אין מברכין ברכות חתנים אלא אם יש שם פנים חדשות, מצונו שני דרכים בראשונים, ויש ביניהם כמה נפקותות לדינא.

הרא"ש סי' י"ג מפרש דפנים חדשות היינו אנשים ש'לא אכלו' עד עתה בשמחת הנישואין. ולכן אם כבר היו בשעת החופה ושמעו ברכות חתנים, מכל מקום כשבאים בפעם ראשונה לסעודת חתן וכלה, עדיין הם נחשבים לפנים חדשות ומברכים על ידם ז' ברכות, כיון שעדיין לא אכלו בשמחת נישואין אלו.

והתוס' (ד"ה והוא) והרא"ש שם כתבו עוד דנראה דאין להחשיב פנים חדשות אלא בני אדם שמרבים בשבילם שמחה יותר. וכתבו עוד, דסעודת נישואין ביום השבת נחשב כפנים חדשות, כי אי' במדרש מזמור שיר ליום השבת, אמר הקב"ה פנים חדשות באו לכאן, ועוד שדרך להרבות בשבת שמחה ומנות.

ומבואר בדבריהם דמה שצריכין פנים חדשות שיוכלו לברך ז' ברכות הוא כדי שיהא תוספת שמחה בסעודה זו יותר מבסעודה שלפניה, שתהא סעודה זו חשובה לברך עליה ז' ברכות, ומטעם זה אין צריך בשבת פנים חדשות, כי השבת בעצמותו מוסיף שמחה שתהא סעודה זו ראויה לברך עליה ז' ברכות.

אמנם הרמב"ם בפרק ב' מהלכות ברכות הלכה י' מפרש דפנים חדשות היינו מי שלא שמע הברכות בשעת נישואין (דהיינו בחופה), דכיון שלא שמעו ז' ברכות בשעת נישואין, מברכין בשבילו ז' ברכות אחר ברכת המזון כשם שמברכין בשעת נישואין.

ומתבאר בדבריו דמה שצריכים פנים חדשות אינו משום דמי שעדיין לא היה נוכח בשמחה מוסיף רבוי שמחה שתהא נחשבת לסעודה חשובה שיהא ראוי לברך, אלא שגדר התקנה היא דאם יש אדם שעדיין לא שמע ברכת

על ידי פנים חדשות חל שם 'חתן וכלה' גם בשאר הימים / פנים חדשות שמבערב מועיל ללילה וליום / פנים חדשות אם צריך שיאכל שם

- דברות משה בדעת הר"ן בשם הרמב"ן -

א בספר דברות משה כתובות סי' ח' (ענף ה') מבאר בדרך נוסף מדוע בשאר הימים מברכים ברכת חתנים דוקא אם יש פנים חדשות, דזה משום שעיקר שם

כמה פרטי הלכות בפנים חדשות

ובפתחי תשובה שם סקי"ד מביא דברי הריטב"א, וכתב דלפי זה הוא הדין דעבד וקטן אינם כשרים להיות פנים חדשות, כיון שאינן ראויין להמנות לעשרה. ומתבאר דאפילו לטעמו של הרא"ש דפנים חדשות היינו שעל ידו נתוסף השמחה, מכל מקום כך תקנו חז"ל שברכת התנים הוא בעשרה, ואחד מהם יהיה פנים חדשות, ואין מועיל מה שיש שם עשרה אנשים ונוסף על זה יש שם פנים חדשות שאינו ראוי להצטרף לעשרה, כי תקנת פנים חדשות נאמרה לאותן העשרה.

אמנם בספר תפארת יעקב באהע"ז סי' ס"ב סקי"א מדייק בדברי הרמב"ם בהלכות ברכות שם דאין צריך שהפנים חדשות יהיו גדולים ובני חיובא שמצטרפין לעשרה, כי דוקא לגבי מה שצריך עשרה בברכת התנים צריך שיהיו שם עשרה גדולים ובני חיובא, אבל לפנים חדשות מועיל גם אותן שאינם מצטרפין לעשרה, כי החיוב חל על המסובין על ידי פנים חדשות, ואין צריך שהפנים חדשות עצמן יהיו מאותן שמצטרפין לעשרה. ובחידושי חתם סופר לעיל דף ז': (ד"ה במקלות) כתב ג"כ דאשה וקטן כשרין להיות פנים חדשות.

והנה בשו"ת שנות חיים לרבי שלמה קלוגר סי' ק"ו כתב דיש להסתפק אם בשעת הסעודה היו פנים חדשות, ולפני ברכת המזון הלך לו משם, אם הולכין אחרי התחלת הסעודה ומברכין ברכת חתנים אע"ג שאינו שם בשעת ברכת המזון, או שהולכין אחרי גמר הסעודה, וכיון שאינו נמצא בשעת ברכת המזון, אין מברכין ברכת חתנים. והעלה דמלשון הגמרא משמע דצריך שיהיו פנים חדשות בשעת אמירת הברכה, כי צריך שמחה בשעת ברכה.

ובספרו האלף לך שלמה אהע"ז סי' ק"ז כתב כן לדבר פשוט, והוציא מזה דאם היו מסובין בסעודת נישואין ביום השביעי ולא ברכו ברכת המזון עד הערב בליל שמיני, אין מברכין ברכת חתנים, ואין לדמותו לאוכל סעודה בשבת ומברך ברכת המזון במוצאי שבת שמזכיר של שבת, כי בסעודת שבת מיד כשאכל כזית נתחייב בברכת המזון עם הזכרת שבת, וכיון שכבר נתחייב בהזכרת שבת מזכיר גם במוצאי שבת, אבל ברכת חתנים לא חל החיוב בשעת אכילה, כי אם הפנים חדשות יסתלק משם לפני ברכה"ז לא יהא עליהם חיוב ברכת חתנים, ואין עליו איסור להסתלק משם, ונמצא דחיוב אמירת ברכת חתנים חל רק בשעת ברכת המזון, וכיון שבשעת ברכת המזון עבר יום השביעי, אין מברכין ברכת חתנים. וראה השלמות והוספות. [ג]

חיוב ז' ברכות חל על אותו שהוא פנים חדשות או על כל המסובין / קטן אם נחשב פנים חדשות / אם צריך מי שראוי להצטרף לעשרה / היו פנים חדשות בשעת הסעודה והלך לו לפני ברכת המזון / היו מסובין בסעודת נישואין ביום השביעי וברכו ברכת המזון בלילה

- קהלות יעקב, ריטב"א, פ"ח, תפארת יעקב, שנות חיים, האלף לך שלמה -

ב. בקהלות יעקב כתובות סי' ו' מסתפק במה שמברכין כל שבעה כשיש פנים חדשות, אם הכוונה היא דכשיש פנים חדשות חל חיוב הברכות על כל המסובין, או דהחיוב הוא על אותו אדם שעדיין לא שמע הברכות, ומחמתו חייבו חכמים ברכה בסעודה זו, כיון שיש אחד שעדיין לא שמע הברכות.

וכתב דזה תלוי בפלוגתת הרא"ש והרמב"ם, דלהרמב"ם דגדר פנים חדשות הוא מי שעדיין לא שמע הברכות, מוטל חיוב ז' ברכות על אותו אדם שעדיין לא שמע הברכות, ובשבילו תקנו שיברכו ז' ברכות. אבל לדעת הרא"ש דפנים חדשות הוא במי שעדיין לא אכל בסעודה זו, ועל ידו נתוסף השמחה אצל כל המסובין, נמצא דהחיוב ברכות הוא בשביל כל המסובין, דנחשבו כולם כאילו הם יושבין בסעודה בפעם הראשונה.

וכתב דנפקא מינה אם קטן ראוי להיות פנים חדשות, כשמברכין בשבילו, לדעת הרא"ש דמה שצריך פנים חדשות הוא כדי שתהא סעודה חשובה ברבוי שמחה, גם קטן כשר להיות פנים חדשות כל שמברכין בשבילו. אבל לדעת הרמב"ם דגדר פנים חדשות הוא דמי שעדיין לא שמע הברכות חל עליו חיוב ברכות כיון שעדיין לא שמען בשעת נישואין, נמצא דקטן אינו כשר להיות פנים חדשות, דקטן אינו בתורת חיוב מצות לומר שצריכין לברך ז' ברכות בשביל הקטן שעדיין לא שמע הברכות.

אמנם מה שכתב בקה"י לדעת הרא"ש דהטעם שצריך פנים חדשות הוא משום רבוי שמחה גם קטן כשר להיות פנים חדשות, בחי' הריטב"א דף ז': מביא ג"כ דברי התוספות שאין קרוי פנים חדשות אלא כשכא לשם אדם חשוב שלא היה שם עדיין וראוי להרבות שמחה בשבילו, ומכל מקום כתב דאשה אפילו חשובה אינה נחשבת להיות פנים חדשות, כי אין פנים חדשות אלא במי שראוי להמנות בעשרה של ברכת חתנים, ע"כ.

השלמות והוספות

[אמנם בבית שמואל שם סקי"י דלדעת הרא"ש אינו נחשב פנים חדשות אלא אם אוכל שם].

ב. והנה לדעת הרמב"ם דפנים חדשות היינו מי שעדיין לא שמע הברכות, ומברכין בשבילו, ודאי שאם הלך לפני ברכת המזון אין מברכין, שהרי לא ישמע הברכות. אמנם משמע שם דגם לדעת הרא"ש דפנים חדשות הוא כדי שיתוסף השמחה, אין אומרים דמאחר שהיה נמצא בשעת סעודה כבר נתוספה השמחה, ויברכו אפילו אם הלך לפני ברכת המזון, אלא צריך שהפנים חדשות יוסיף שמחה בשעת אמירת הברכות.

בסעודה שלישית כשמברכים ברכת המזון בלילה אם מברכין ברכת חתנים

- שנות חיים, לבוש, התעוררות תשובה -

ג. בשו"ת שנות חיים שם כתב חידוש נוסף, דלהסוברים דגם בסעודה שלישית בשבת מברכין ברכת חתנים גם בלא פנים חדשות, זה דוקא כשמברכין כשעדיין הוא יום השבת, אבל אם נמשכה הסעודה עד מוצאי שבת, אע"ג שמזכירין של שבת בברכת המזון, מכל מקום בשעה זו אין מועיל השבת במקום פנים חדשות, כי השבת כבר חלף והלך לו, ונחשב כמו שהפנים חדשות הלך לו לפני ברכה"ז, וצריך שיהיו אז פנים חדשות.

אמנם במנהגים בלבוש (נדפס אחרי או"ח אות ל') כתב דמברכין ברכת חתנים בסעודה שלישית אפילו אם נמשכה הסעודה עד הלילה, כל זמן שמזכירין שבת בברכה"ז. וכן כתב בשו"ת התעוררות תשובה אהע"ז סי' כ"ח דכיון שמוסיפין מחול על הקודש עדיין קדושת שבת עליהם.

באבילות דאע"ג שזמן אבילות הוא ז' ימים, עיקר אבילות הוא ביום ראשון.

וכתב דמטעם זה אין מברכין ברכת חתנים בשאר הימים כשאין שם פנים חדשות, כי זה מפני שבשאר הימים אין עליהם כל כך שם חתן וכלה, כמו שאמרו בגמרא דאחרי יומא קמא אין מברכין משום דאפושי שמחה בעלמא הוא. אמנם כשיש פנים חדשות שעדיין לא ראו את החתן בשמחתו, כמו שאצלם הוא יום הראשון ששמחין עם החתן, כך נעשה אצל החתן עצמו כאילו הוא יום ראשון של שבעת ימי המשתה, ונעשה בזה עיקר זמן שמחתו כמו ביום ראשון.

והוא מבאר בזה מה שכתב הר"ן (דף ב': מדפי הרי"ף ד"ה והוא) בשם התוס' דעל ידי פנים חדשות שבא מבערב, מברכים ברכת חתנים לילה וביום, אם הפנים חדשות שם עדיין עומד שם ביום, והרמ"א בס' ס"ב סעיף ז' מביא דעה זו בשם יש אומרים. ומבאר בדברות משה דכיון שעל ידי פנים חדשות שראו עכשיו את החתן נחשב גם אצל החתן כאילו עדיין הוא בתחילת נישואין, ממילא מברך על ידו כל היום, כי עיקר שמחת חתן וכלה הוא במשך יום אחד, ואם על ידי פנים חדשות נחשב יום זה לתחילת נישואין, ממילא דינו כל היום כתחילת נישואין, כי מאחר ששמחת חתן הוא לכל הפחות כל יום הראשון, כיון שעכשיו נחשב אצלו כיום ראשון מברך על ידו בלילה וביום.

ובזה הוא מבאר גם מה שכתב הר"ן שם בשם הרמב"ן דפנים חדשות היינו כל שהוא עומד שם אע"ג שאינו אוכל עמהם, כי העיקר בפנים חדשות הוא שיראה את החתן בשמחתו בפעם ראשונה, וזה מהווה על החתן שיחשב אצלו יום של תחילת נישואין, ולכן אין הבדל אם אוכל שם או לא, כי העיקר הוא דבמה שהפנים חדשות רואה החתן בפעם ראשון ושמה עמו, הוא מחדש עליו שם חתן.